

<https://doi.org/10.26565/2218-2470-2023-13-06>

УДК 316.334.56:351.855(477.54-25)«2023»

Дейнеко Олександра Олександрівна

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент закладу вищої освіти кафедри прикладної соціології та соціальних
комунікацій соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,
e-mail: deineko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0002-3659-0861>

Запорожченко Руслан Олександрович

старший викладач кафедри політичної соціології
соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,
e-mail: zaporozhchenko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-7353-4933>

Яшкіна Дар'я Дмитрівна

старший лаборант кафедри політичної соціології
соціологічного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,
e-mail: yashkinadarya96@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4454-4555>

**КУЛЬТУРА «ЗЕЛЕНИХ» ФЕСТИВАЛІВ В УРБАНІЗОВАНОМУ
ПРОСТОРИ: КЕЙС «KHARKIV GREEN URBAN FEST 2023»**

Стаття присвячена висвітленню культури фестивалів на прикладі урбанізованого простору міста Харків крізь призму екологічного фестивалю «Kharkiv Green Urban Fest 2023», який був проведений соціологічним факультетом Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 17 червня 2023 року на базі культурного простору «ЄрміловЦентр». Фестиваль проводився у межах реалізації на соціологічному факультеті Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна міжнародного науково-дослідного проекту «FUSILLI» (Fostering the Urban Food System Transformation through Innovative Living Labs Implementation), який фінансується програмою досліджень та інновацій Європейського Союзу «Горизонт 2020» за грантовою угодою №101000717. Головним завданням фестивалю було продемонструвати локальні ініціативи, які зосереджені на питаннях відповідального споживання, фермерського господарства, переробки відхідних матеріалів, соціального підприємництва, популяризації здорового харчування, цілях сталого розвитку.

Як цитувати: Дейнеко О. О., Запорожченко Р. О., Яшкіна Д. Д. Культура «зелених» фестивалів в урбанізованому просторі: кейс «Kharkiv Green Urban Fest 2023» // SOCIOPOSTIR: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. 2023, № 13. С. 48–54. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2023-13-06>

In cites: Deineko, O., Zaporozhchenko, R., Yashkina, D. (2023). Culture of «green» festivals in urbanized space: the case of «Kharkiv Green Urban Fest 2023». *SOCIOPOSTIR: the interdisciplinary online collection of scientific works on sociology and social work*, 13, 48-54. <https://doi.org/10.26565/2218-2470-2023-13-06> [in Ukrainian].

У цій статті на основі невеликих напівструктурованих інтерв'ю з учасниками заходу ми пропонуємо концептуалізацію культури фестивалів та виявлення особливостей, притаманних для неї, зокрема на нормативно-ціннісному та структурно-функціональному рівні. Використовуючи деякі методологічні підходи, ми пропонуємо розглядати культуру фестивалів як приклад спонтанної соціальної (взаємодії, під час якої суб'єкти долучаються до конструювання нової соціальної реальності, яку можуть, хоча і не обов'язково, експортувати на власного оточення. Такий приклад соціальної (взаємодії) допомагає розповсюджувати певні цінності та переконання, які можуть формуватися під впливом інтеракційних дій. Окрім того, ми демонструємо важливість та необхідність проведення таких заходів заради популяризації цінностей відповідального споживання і розвитку продовольчої системи міста. Зокрема, культура фестивалів допомагає якнайкраще розкрити механізми та способи реалізації «зелених» ініціатив, що відбуваються в Харкові, і які є частиною побудови стійких продовольчих систем.

Ключові слова: *урбанізований простір, культура фестивалів, fusilli, Харків, зелене місто, сталий розвиток, соціальне підприємництво.*

Культура фестивалів є однією із найпопулярніших рис сучасного масового суспільства або ж суспільства масового вжитку. Окрім того, культура фестивалів є передбачуваним простором непередбачуваних соціальних (взаємодій), який характеризується (у)творенням нових соціальних реальностей. Як правило, до культури фестивалів відносять різні події, що зосереджені навколо культурних колективних (міжгрупових) практик, зокрема, фестивалі їжі або музики, музичні або костюмовані фестивалі тощо. Так, наприклад, Джон МакКей, який досліджує музичні фестивалі Великобританії, звертає увагу на три важливі особливості таких соціальних (взаємодій): (1) масовий та спонтанний характер, (2) генерацію експресивної колективної енергії, (3) конструювання альтернативної реальності, що наближає слухачів до авторів музики [3]. Тоді ж як Бернадетт Квін наголошує на соціальній ролі різного роду фестивалів, які здатні привертати увагу жителів міста до тих проблем, з якими вони стикаються; звертати увагу на занедбані або покинуті частини простору, що потребують відродження або реставрації [4, с. 930]. А Джон та Маргарет Голд, розглядаючи один із кейсів проведення театрального фестивалю, звертають увагу на тенденцію відходу від глобальної орієнтації подібних заходів у бік локальної та територіальної ідентифікації заради налагодження більш міцних соціальних зв'язків з місцевими громадами [1, с. 221].

Означені інтерпретації фестивалів в цілому та культури фестивалів зокрема демонструють нам помітну тенденцію уваги з боку дослідників до цього явища. Хоча, як правило, дослідники по-різному аналізують культуру фестивалів, здебільшого спільним знаменником для них залишається використання урбанізованого простору, тобто простору міста, як необхідної умови швидкого розповсюдження такої соціальної та культурної практики як фестивалі. Зауважимо, що в такому контексті Харків є гарним та наочним прикладом залученості до проведення різного роду фестивалів, наприклад, традиційний осінній «Бал хризантем», Бієнале молодого мистецтва, фестивалі короткометражних та повнометражних фільмів, фестивалі вуличної їжі, «Імпульс фест», «Ханіфест», «Kharkiv Music Festival» тощо. Означені фестивалі або відбуваються ситуативно і не на постійній основі, або є візитівкою міста, збираючи на своїх майданчиках величезну кількість людей з усієї України.

Тож метою цієї статті є демонстрація культури фестивалів на прикладі «Kharkiv Green Urban Fest 2023», який уперше пройшов у прифронтовому місті за ініціативи учасників міжнародного науково-дослідного проекту «Сприяння трансформації міської системи харчування через впровадження інноваційних лабораторій життя» (FUSILLI). Завданням цього фестивалю було знайомство мешканців міста з різними локальними ініціативами, які стосувалися відповідального споживання, зеленого виробництва, сталого розвитку, соціального підприємництва, волонтерства і вирощування мікро-зелені. Під час фестивалю ми поспілкувалися зі стейкхолдерами, які представляли різні локальні організації та підприємства, щоби зрозуміти їх діяльність, залученість до екосистеми Харкова, а також популяризацію власної діяльності.

Для початку зазначимо учасників (стейкхолдерів) нашого фестивалю, які долучилися до його реалізації, а також представили свою діяльність за допомогою майстер-класів, власної продукції, інтерактивних лекцій тощо.

Громадська організація «ГрінЛандія»	займається вирощуванням мікрогрину, волонтерством, виробництвом їжі в пакетиках і соціально-відповідальним підприємництвом.
Громадська організація «Центр громадських та медійних ініціатив»	займаються тематикою відповідально споживання та переробкою відходів.
«Змійська паперова фабрика»	впроваджує технології екологічної переробки паперу та іншої паперово-картонної продукції.
«3.14BAN»	займаються виготовленням товарів та речей з перероблених банерів та пропагують соціально-відповідальне підприємництво, займаються волонтерством.
Громадська організація «Мамо, посади дерево!»	займається волонтерською діяльністю, зокрема за допомогою донатів на посадку дерев на деокупованих територіях України.
Екологічний факультет Каразінського університету	займаються дослідженням екологічної безпеки та ситуації в Харківському регіоні, зокрема впливом воєнних дій на екологічну ситуацію.

Попередньо ми пропонуємо визначати *культуру фестивалів* як спонтанну соціальну (взаємодію), у процесі реалізації якої суб'єкти залучаються до конструювання соціальної реальності крізь призму відтворення ідей та цінностей фестивалю, а також наділення своєї поведінки символічними практиками. Ми підтримуємо думку Каті Йогансон і Робіна Фрімана, що фестиваль є певною категорією дій, де досвід залученості до конкретних практик набуває колективного і соціального виміру, а тому індивіди долучаються до творення чогось спільного і цінують свою участь [2, с. 303]. Тобто залученість до фестивалів може трактуватися як залученість до якихось символічних практик, що мають конкретне завдання і цілеспрямованість. Це означає, що індивіди залучаються до відтворення культури фестивалів не лише

через власну участь у фестивальних заходах, але й через отримання нового досвіду, який вони можуть використовувати або розповсюджувати серед свого оточення. Тож спонтанність культури фестивалів додає неочікуваності, допомагає поринути до іншої соціальної реальності, яка була невідомою раніше.

Більшість присутніх на фестивалі, кого нам вдалося опитати, відповідали, що потрапили на цей захід не через те, що побачили рекламу або новини в соціальних мережах, а тому що вони гуляли поруч, проводили з друзями або родиною вихідний, і вирішили зазирнути до «ЄрміловЦентру». Тому подібна спонтанність допомогла їм поринути у тематику, якою або вони не цікавилися раніше, або не надавали їй достатньої уваги. Зокрема, це стосувалося дітей та підлітків, для яких, наприклад, майстер-клас з вирощування мікрозелені став не просто інтерактивним способом залученості до культури фермерства, але й продемонстрував можливість займатися цією справою не залежно від віку або досвіду. Сам факт того, що вони могли самостійно посадити насіння, щоби згодом зібрати перший врожай, здався їм чимось дивним та незрозумілим, але це не заважало активно поринати в цей цікавий процес. Знову ж таки, спонтанність та непередбачуваність культури фестивалів допомогла відвідувачам змінити свою соціальну реальність та наповнити своє життя новими символічними практиками – вирощування власного врожаю у квартирі.

Окрім того, запрошені учасники нашого фестивалю, як правило, відповідали, що так звані «зелені фестивалі» є рідкісним явищем у Харкові, адже, здебільшого, культура фестивалів міста має або культурно-просвітницький характер, або виробничо-товарний. Тоді ж як питання продовольчої безпеки, цілей сталого розвитку, відповідального споживання або переробки проходять у вигляді майстер-класів або невеликих та локальних зустрічей. Пропонуємо кілька цитат від учасників та партнерів нашого фестивалю:

«Насправді, така ініціатива, яку ви організували, є першою, у якій ми беремо участь. До цього, як правило, нас запрошували або на якісь ярмарки, або на якісь просвітницькі заходи. А щоби зібрати в одному просторі стільки різних представників нашої сфери – це круто!»

«Нас часто запрошують на майстер-класи, щоби ми проводили заняття із вирощування мікрогрину, але такі заходи є більше розважальними, аніж пізнавальними. Нас дуже часто запрошують до шкіл, на різні ярмарки та заходи, але на фестивалях ми рідко буваємо. У Харкові – так точно».

«Тема відповідального споживання є вкрай актуальною. Тож дуже гарно, що сьогодні тут зібралося багато людей різного віку, які прийшли сюди не тому, що їх пригнали, а тому, що їм було цікаво і вони провели тут багато часу».

Тобто культура саме «зелених фестивалів» у Харкові є не стільки новою, скільки не достатньо розповсюдженою. А в умовах воєнного часу, коли постає питання гуманітарних та продовольчих проблем, руйнування екологічної системи, постійних обстрілів та трансформації логістичних маршрутів, проведення подібного заходу є спробою не лише поринути в іншу соціальну реальність, але й продемонструвати дієві інструменти та механізми вирішення нагальних проблем. Зокрема, такі проблеми стосуються відбудови та покращення продовольчих систем Харкова у контексті цілей

сталого розвитку. Безперечно, під час війни у Харкові були налагоджені нові логістичні маршрути, поступово відновлюється продовольчий сектор, збільшується кількість населення та з'являються нові ініціативи у сфері відповідального споживання, міського фермерства, практики раціонального поводження з відходами тощо.

Продовжуючи нашу інтерпретаційну логіку культури фестивалів як форми (взаємо)дії між учасниками в межах обмеженої частини соціального простору, ми повинні тезово продемонструвати те, як саме і яким чином відбувався процес залучення гостей фестивалю до його цілей і завдань. По-перше, ГО «ГрінЛандія» провела майстер-клас із вирощування мікрогрину, до якого одночасно доєдналося більше 70 гостей фестивалю, зокрема діти та підлітки. Сам процес вирощування зелені в домашніх умовах, як приклад раціонального міського фермерства, став фактором соціальної згуртованості, оскільки учасники не лише самостійно осмислювали процес підготовки, але й допомагали один одному. Інакше кажучи, під час майстер-класу можна було спостерігати певну органічну солідарність (якщо використовувати термінологію Еміля Дюркгейма), яка засновувалась на одночасній множині соціальних дій, взаємопов'язаних між собою спільною метою та інтересами, а також наповненістю символічним значенням.

По-друге, ГО «Центр громадських та медійних ініціатив» залучав учасників фестивалю до практики «нуль відходів» (англійською – Zero Waste), а також демонстрував те, як можна надати друге життя повсякденним речам; продемонстрував можливість утворення локальних еко-хабів різних районах міста для переробки пластику та паперу; ознайомив із необхідністю сортування сміття та мінімізації відходів у навколишньому середовищі. Означений кейс важливий ще й у ракурсі популяризації культури відповідального споживання або ж культури «нуль відходів», яка активно впроваджується в розвинених та сталих країнах світу і є важливим елементом структурних змін в продовольчій та екологічній системі Харкова. Інакше кажучи, у межах нашого фестивалю поєдналися культура фестивалів та культура відповідального споживання, тобто відбувся процес взаємодії культур з подальшим виробленням нових символів та інтерпретацій соціального життя учасниками нашого заходу.

По-третє, «3.14BAN» продемонстрували «друге дихання» для банерів, які вже не використовуються, і з яких можна робити зручні речі для повсякденного життя, наприклад, поясні сумки, шопери, чохла для ноутбуків, картхолдери, обкладинки для паспорту тощо. Головний принцип, який лежить в основі діяльності наших партнерів, полягає у наступному: «Ми даємо нове життя старим банерам: виробляємо аксесуари, які знадобляться в повсякденному житті». А тому ми також можемо говорити про формування ще однієї культури, орієнтованої на переробку конкретного матеріалу і його інтеграції до соціального життя індивідів у вигляді повсякденних речей. Хоча при цьому варто зазначити, що ми повинні розрізняти фреймові особливості використання таких речей (якщо слідувати логіці Ірвінга Гофмана), адже для когось є неважливим спосіб виготовлення такої речі або матеріал – важливе лише використання цієї речі; а для когось, навпаки, важливим будуть сутнісні показники, тобто залученість до конкретної практики або культури. Тим не менше, наявність такої речі може

підкреслювати певні маркери соціальної поведінки, а отже і залученість до якогось процесу: відповідальне споживання або «зелені» практики.

Без сумніву, культура фестивалів є однією з цікавих тематик досліджень, які у вітчизняній соціології орієнтовані, здебільшого, на музичний, театральний або літературний виміри. Проте розширення гносеологічного потенціалу означеного концепту на фестивалі, які пов'язані з питаннями сталого розвитку, продовольчих систем або міського фермерства, дозволяють по-іншому подивитися на усталені процеси. У такому контексті соціологія є максимально гнучким та зручним інструментом у руках дослідника, адже дозволяє (пере)осмислити деякі факти. По-перше, культура фестивалів є однією із форм конструювання соціальної реальності, яка здатна інтегруватися до повсякденного життя конкретного індивіда. По-друге, культура фестивалів є сукупністю соціальних (взаємо)дій, а отже результатом такого процесу стають різні соціальні практики та обміни символічними знаннями. По-третє, культура «зелених» фестивалів ще не є інституціоналізованою у Харкові, проте тенденції до такого процесу цілком очевидні. По-четверте, величезна кількість учасників проведеного нами фестивалю продемонструвала соціальний запит і соціальну значущість подібних заходів, що надихає і стимулює.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. John R., Margaret M. Festival cities: Culture, planning and urban life. London and New York : Routledge, 2020. 336 p.
2. Johanson K., Freeman R. The reader as audience: The appeal of the writers' festival to the contemporary audience // Continuum: Journal of Media & Cultural Studies. 2012. № 26 (2), Pp. 303–314.
3. McKay G. The Pop Festival: History, Music, Media, Culture. New York : Bloomsbury Academic, 2015. pp. 1-10.
4. Quinn B. Arts festivals and the city // Urban studies. 2005. № 42(5-6), Pp. 927–943.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2023.

Стаття рекомендована до друку 15.11.2023.

Deineko Oleksandra

PhD (Sociology), Associate Professor,
Associate Professor Higher Education Institution
of Applied Sociology and Social Communications Department,
School of Sociology,
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: deineko@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0002-3659-0861>

Zaporozhchenko Ruslan

Senior Lecturer at the Department of Political Sociology, School of Sociology,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: zaporozhchenko@karazin.ua,
<https://orcid.org/0000-0001-7353-4933>

Yashkina Daria

Senior Laboratory Assistant
of the Department of Political Sociology, School of Sociology,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: yashkinadarya96@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-4454-4555>

CULTURE OF «GREEN» FESTIVALS IN URBANIZED SPACE: THE CASE OF «KHARKIV GREEN URBAN FEST 2023»

The article is devoted to highlighting the culture of festivals on the example of the urbanized space of the city of Kharkiv through the prism of the ecological festival «Kharkiv Green Urban Fest 2023», which was held by the School of Sociology at V.N. Karazin Kharkiv National University on June 17, 2023, based on the cultural space «YermilovCenter». The festival was held as part of the implementation of the international research project FUSILLI (Fostering the Urban Food System Transformation through Innovative Living Labs Implementation) at the School of Sociology of V.N. Karazin Kharkiv National University, funded by the European Union's Horizon 2020 Research and Innovation Program under the grant agreement №101000717. The main objective of the festival was to showcase local initiatives that focus on responsible consumption, farming, recycling, social entrepreneurship, healthy eating, and sustainable development.

In this article, based on small semi-structured interviews with event participants, we propose a conceptualization of festival culture and identify its inherent features, at the normative-value and structural-functional levels. Using some methodological approaches, we propose to consider the culture of festivals as an example of spontaneous social (inter)action, during which subjects are involved in the construction of a new social reality, which can, although not necessarily, be exported to their own environment. This example of social (inter)action helps to disseminate certain values and beliefs that can be shaped by interactional actions. In addition, we demonstrate the importance and necessity of such events to promote the values of responsible consumption and the development of the city's food system.

Key words: *urbanized space, festival culture, fusilli, Kharkiv, green city, sustainable development, social entrepreneurship.*

REFERENCES

1. John, R., Margaret, M. (2020). *Festival cities: Culture, planning and urban life*. London and New York: Routledge.
2. Johanson, K., & Freeman, R. (2012). The reader as audience: The appeal of the writers' festival to the contemporary audience. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 26(2), 303-314.
3. McKay, G. (2015). *The pop festival: history, music, media, culture*. New York: Bloomsbury Academic.
4. Quinn, B. (2005). Arts festivals and the city. *Urban studies*, 42(5-6), 927-943.

The article was received by the editors 05.10.2023.
The article is recommended for printing 15.11.2023.